

CAPITALUL STRĂIN ÎN INDUSTRIA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ

Florin Georgescu

Condițiile economice și social-politice și-au pus amprenta asupra gândirii economice din epocă, care, printr-o literatură relativ bogată, și-a spus cuvântul asupra procesului de creștere a economiei și asupra măsurilor care au stat la baza orientării politicii economice din acei ani. Propunerile pentru rezolvarea problemelor ridicate de evoluția viitoare a economiei au fost mai mult decât oricând legate de poziția categoriilor sociale, ale căror interese erau reprezentate de partidele politice. Aceasta iese în evidență atunci când se discută despre capital, respectiv dacă România dispunea sau nu de capital suficient pentru a face față necesităților ridicate de dezvoltarea economică și dacă trebuia sau nu să se apeleze la capitalul străin dispus să vină și să utilizeze eficient resursele țării.

Părerile erau împărțite. Cei legați - într-un fel sau altul - de marea burghezie financiară și industrială considerau că "numai pesimiștii cred că în România lipsesc capitalurile"¹, care în realitate există, dar sunt ținute deoparte din lipsă de încredere. Pentru a le determina să apară pe piață, statul trebuia să intervină prin legi speciale care "să le protejeze și să le dea încrederea de care au nevoie"².

Toți cei care credeau în existența capitalului autohton erau - cel puțin teoretic - contra colaborării cu capitalul străin. Ei recomandau, în consecință, renunțarea la utilizarea acestuia și dezvoltarea capitalului național prin mărirea producției și investirea beneficiilor, ca și prin înființarea unui institut național de credit. "Formarea capitalului mobilier național, armă de luptă fără de care riscăm să ne pierdem definitiv independența economică - scria Al. Topliceanu - este pentru o țară ca a noastră poate prima preocupare ce trebuie să fie veșnic punct de plecare în toate acțiunile hotărâtoare în domeniul economic și financiar. În special în acele întreprinderi importante, cu caracter vital, de care depinde în mare măsură viața economică a țării și apărarea națională - și cine poate contesta că în fruntea acesteia își are loc petrolul - capitalul național trebuie să aibă un loc preponderent"³. „Dacă totuși capitalul străin dorește să lucreze în România - subliniau alții - statul trebuie să ia măsuri de apărare și să pună condiții de colaborare"⁴. După I. N. Angelescu, România trebuie să accepte numai capitalul străin venit sub forma utilajului și a materiilor prime, și nu cel care "vrea să devină proprietar și conducător"⁵, întrucât, scria el, "nu există exemplul unei economii naționale care să se fi dezvoltat prin ajutorul capitalului străin adus cu sacrificii și concesi care răpeau proprietății autohtone tocmai izvoarele cele mai de seamă de venit"⁶. El recunoaște însă că evoluția economică a unei țări "este mai lentă fără capitalurile străine"⁷, dar - adaugă că - "libertatea este de preferat unei dezvoltări rapide"⁸.

Majoritatea economiștilor din epocă erau însă de părere că România nu dispunea de suficient capital pentru dezvoltare economică prin valorificarea bogățiilor țării și ca urmare trebuia să se apeleze la capitalul străin. Ei considerau că problema care se ridica nu era dacă trebuie sau nu să existe o colaborare cu capitalul străin, ci

condițiile în care să se facă această colaborare. Propunând aducerea capitalului străin sub forma împrumuturilor sau a capitalului mobilier - ei solicitau luarea unor măsuri de ordin fiscal care să "atragă capitalul din afară și o politică binevoitoare din partea cercurilor conducătoare ale țării, care să le dea încredere" ⁹. Constantin Bușilă, Octav Constantinescu și C. Hălăceanu considerau că era foarte utilă colaborarea cu capitalul străin atâta timp cât aceasta era cinstită, adică își încasa "beneficiul ce i se cuvine" ¹⁰. și nu se amesteca în "problemele politicii interne și externe ale țării" ¹¹.

Rolul de a veghea ca economia țării să se dezvolte fără să fie aservită capitalului străin, în concepția multor gânditori din epocă, revenea statului. C. Gane, de exemplu, arăta că după război, când accentul s-a pus pe organizarea producției la nivel național, statul a trebuit să-și lărgască atribuțiile economice și să se ocupe, înainte de toate, de exploatarea bogățiilor țării, de apărarea și de protejarea inițiativelor particulare, prin legi. Politica sa nu trebuia să mai fie pasivă, ci "intervenționistă" ¹². De aceeași părere era și Mihail Constantinescu care propunea chiar înființarea de către stat a unor mari întreprinderi, în special în metalurgie și energie electrică, ramuri considerate de el ca fiind "baza progresului economiei naționale" ¹³.

Politica economică promovată, măsurile economice și fiscale luate - de-a lungul perioadei interbelice - au dovedit autoritatea unor astfel de păreri sau mai bine zis, modul în care partidele politice din România își puneau în practică - când erau la putere - convingerile în legătură cu atragerea capitalului extern.

Partidul liberal, de pildă, reprezentant al mării burghezii grupate în jurul Băncii Naționale și a Băncii Românești, în perioada de guvernare (1921 - 1928), a promovat așa-numita politică "prin noi înșine" cu scopul de a realiza - prin măsuri legislative - întărirea pozițiilor capitalului financiar și industrial autohton, ca urmare a lărgirii participării sale la exploatarea avuțiilor țării și a îngrădirii tendinței capitalului străin de a exploata aceste bogății. Constituția din 1923 a stabilit regimul proprietății subsolului, prevăzând, la articolul 19 că "Zăcămintele miniere precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea Statului" ¹⁴, care le poate valorifica în mod direct sau prin concesiune. În 1924 legea minelor a reglementat modul de valorificare a zăcămintelor ținând seama de "drepturile câștigate" ¹⁵. În același sens au acționat legea energiei și legea comercializării bunurilor statului care, împreună cu legea minelor au condiționat acordarea de concesiuni capitalului extern, de participarea la exploatarea a capitalului autohton (51% din capital să fie românesc și 2/3 din membrii Consiliului de administrație să fie români).

Ca urmare a acestei politici, marea burghezie autohtonă a reușit să-și întărească pozițiile, forțând acumularea și preluând unele întreprinderi - până atunci deținute de străini - pe calea naționalizărilor.

În 1928, Partidul Liberal este înlocuit la conducerea țării de către Partidul Național Țărănesc care a schimbat complet politica dusă de predecesori săi cu privire la capitalul străin. Acest partid inaugurează politica "porților deschise" pentru capitalul din afară, susținând că România pentru a-și valorifica bogățiile trebuie să apeleze la finanța internațională. Pentru aceasta noul guvern propunea instaurarea unui regim egal de tratament pentru capitalul străin și autohton și în general un regim care să atragă capitalul extern. În consecință, în legile economice, ilustrând politica din 1924, au fost suprimate toate restricțiile cu privire la relațiile cu capitalul străin, atât în

ceea ce privește aportul de capital, cât și administrarea întreprinderilor. A fost modificată și legea pentru regimul contribuțiilor directe și a impozitului global, în sensul degrevării impozitului elementar asupra veniturilor din depozitele în numerar făcute la băncile din țară de către străini, de la 10% la 6%, cu începere de la 1 Ianuarie 1930.

Măsurile legislative erau însoțite de insistente invitații făcute capitalului străin "să vină și să fructifice în România"¹⁶. Virgil Madgearu, de pildă, în calitate de ministru al industriei și comerțului, într-un interviu acordat agenției străine de presă "Wolffsbureau", spunea: "... politica de naționalism economic agresiv, urmată de Partidul Liberal, a împiedicat aflusul capitalului extern în cursul perioadei de după război. Guvernul Maniu a decis a înlocui acest naționalism agresiv printr-o colaborare internațională, modificând complet toată legislația economică xenofobă din 1924, adică legea comercializării bunurilor statului, legea minelor, legea energiei... Noua legislație economică va crea astfel capitalurilor externe posibilități vaste de activitate și randament."¹⁷.

Criza economică din 1929 - 1933 și măsurile de reglementare a comerțului cu devalize care i-au urmat au făcut însă ca marile intrări de capital, invitate cu insistență și așteptate cu interes, să nu apară decât în mică măsură. Totuși, ducând o politică de investire a profiturilor obținute în România, capitalul străin și-a întărit influența în economie.

După Primul Război Mondial, România a continuat să reprezinte pentru marile puteri un important domeniu în care-și puteau plasa - rentabil și garantat - surplusul de capital. Ea întrunea condiții de atragere a capitalului, abundență și varietate de bogății naturale, reprezentate prin materii prime și surse de energie, forță de muncă suficientă și ieftină, piață de desfacere avantajoasă și sigură pentru produsele lor industriale, insuficiența capitalului autohton, accentuată de necesitatea refacerii aparatului de producție distrus în timpul războiului, solicitările de credite ale întreprinderilor bancare și industriale din Transilvania și Banat, până acum alimentate cu capital de la Budapesta și Viena, căi ferate care legau centrul Europei cu Peninsula Balcanică, posibilitatea unor transporturi pe Dunăre și Marea Neagră. La aceasta s-a adăugat atitudinea binevoitoare a conducătorilor, atitudine concretizată într-o serie de legi și regulamente prin care se acordau tratament egal și deplină libertate de acțiune capitalului autohton și străin, fapt care a favorizat capitalul străin, mai puternic. Chiar legislația fiscală avantaja capitalul extern care până în 1923 a fost scutit de plata oricărui impozit asupra venitului mobilier, iar până în 1936 de impozitul asupra dobânzilor încasate la împrumuturi.

În aceste condiții, plasamentele făcute de străini în economia românească erau atât de rentabile încât suma absolută a profiturilor depășea, în numai câțiva ani, volumul capitalului investit. În special capitaliștii străini au folosit calea investițiilor directe, respectiv a plasamentelor de capital în întreprinderi economice și dintre acestea în societățile anonime. Aceasta a fost în perioada interbelică calea preferată și cea mai practică de capitalul străin în România. Această cale a îmbrăcat diverse forme dintre care se remarcă - prin importanță și frecvență - următoarele:

a). înființarea de societăți în care capitalul era deținut integral sau majoritar de către străini

b). crearea de sucursale, agenții sau societăți cu sediul principal în afara granițelor țării, dar care activau în România

c). participarea capitaliștilor străini la formarea unor întreprinderi economice cu capital mixt, particular și de stat.

Sucursalele, agențiile și societățile cu sediul în străinătate erau create atunci când întreprinderea “mamă” găsea în România condiții avantajoase pentru continuarea activității sale sau pentru dezvoltarea unei producții complementare.

Societățile mixte au rezultat ca urmare a:

1. preluării parțiale de către străini a unor întreprinderi existente.
2. cooptării în calitate de coacționari, la societățile create de monopolurile occidentale, a unor personalități, oameni cu influență în guvernul român sau care se spera că vor ajunge la conducerea țării
3. crearea unor societăți la care străinii aduceau capitalul - sub formă de mașini și utilaje -, iar capitaliștii autohtoni, terenuri în subsolul cărora existau bogății neexploatare sau concesiuni primite de la stat.

Însă caracteristica pătrunderii capitalului străin în economia românească a constituit-o preluarea întreprinderilor existente sau participarea la extinderea activității unor societăți în funcțiune prin majorarea capitalului social. Aceasta cel puțin din trei cauze:

a). cele mai rentabile surse de materii prime și cele mai importante ramuri industriale erau deja acaparate sau dominate de capitalul străin încă dinaintea Primului Război Mondial.

b). societățile nou create, de regulă, în primii ani de activitate nu distribuiau dividende, profiturile realizate fiind trecute ca o măsură generală de prevedere - la fondurile de rezervă și la amortizări.

c). noile întreprinderi presupuneau un anumit risc, determinat de un eventual eșec al activității inițiate.

Informațiile privitoare la înființarea societăților cu capital străin și la majorarea capitalului societăților existente confirmă afirmația anterioară. Pe ansamblul economiei, între 1921 și 1938, creșterea volumului capitalului străin s-a datorat în proporție de 58,22% majorărilor de capital și de 41,78% înființării de societăți.

Tendința capitalului străin de a-și mări influența în economie, prin dezvoltarea întreprinderilor deja create, reiese din analiza modului în care a crescut volumul acestui capital, pe subperioade. Din totalul capitalului străin plasat în economia României între 1921 și 1938, sub forma de acțiuni ale societăților anonime nou înființate, 55,65% a fost investit între 1921 și 1927 și suma corespunde cu aducerea efectivă în țară a unor capitaluri externe. Între 1928 și 1934 interesul pentru înființarea de societăți a scăzut, ponderea capitalului străin plasat în noi întreprinderi reprezentând acum 26,62%, iar între 1935 și 1938 numai 17,73%. Simultan însă, ponderea capitalului străin mărit datorită noilor emisiuni de acțiuni, respectiv a majorării capitalului la societățile existente, a crescut de la 14,65% între 1928 și 1934 la 43,52% între 1935 și 1938.

Sporurile de capital străin, indiferent de forma sub care au avut loc - noi creații sau majorări, - nu au fost egale cu volumul capitalului străin venit efectiv din exterior. Între 1921 și 1938 circa 2/3 din aceste capitaluri au provenit din capitalizarea

beneficiilor obținute în România. Este semnificativ - pentru modul în care au lucrat capitalurile străine în România de a analiza proveniența acestor capitaluri, pe subperioade. De exemplu, între 1921 și 1927, capitalul străin venit din afară și plasat în întreprinderi atunci înființate, s-a ridicat la 4367 milioane lei.

Pe măsură ce societățile cu capital străin și-au consolidat pozițiile în economia României, obținând profituri tot mai mari, volumul capitalurilor străine aduse din exterior s-a redus, ajungând între 1928 și 1934 la 2742 milioane lei, iar între 1935 și 1938 la 1552 milioane lei. Aceasta înseamnă că din totalul de 8661 milioane lei cât se apreciază că s-a adus capital efectiv de peste graniță, între 1921 și 1938, 50,42% s-a înregistrat între 1921 și 1927, 31,66% între 1928 și 1934 și numai 17,92% în perioada 1935 - 1938. În același interval de timp, ponderea capitalurilor străine, provenite din capitalizarea beneficiilor, a crescut de la 39,51% între 1921 și 1927 la 44,58% între 1935 și 1938. Saltul înregistrat între 1935 și 1938 față de anii 1928 - 1934, când emisiunile de capital au reprezentat numai 15,91% din volumul capitalului străin înregistrat în perioada interbelică, datorită majorării capitalului societăților existente, se explică, pe de o parte prin restricțiile impuse transferului de profit, ca urmare a măsurilor de reglementare a comerțului de devize și, pe de altă parte, prin urmările legii din aprilie 1935 care permitea utilizarea leilor blocați la investiții mobile și imobile.

În privința volumului capitalului societăților create de capitaliștii străini, se remarcă tendința spre întreprinderi de dimensiuni relativ modeste, cu capitaluri proprii destul de mici, care variau între 2 și 10, maximum 20 de întreprinderi de dimensiuni modeste. Societățile gigant apăreau în mod excepțional, numărul lor, pe întreaga economie, fiind destul de redus. Aceasta se datora, pe de o parte, faptului că România fiind o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, în care nivelul de trai era scăzut, iar forța de muncă ieftină, capitaliștii străini nu erau forțați să facă investiții costisitoare, în întreprinderile pe care le dețineau, putând realiza profituri importante prin utilizarea unor utilaje tradiționale, cu nivel tehnic mai scăzut, uzate moral în țările dezvoltate și deci ieftine.

Pe de altă parte, monopolurile străine preferau din rațiuni fiscale întreprinderi mici, cărora le alocau - pentru a-și desfășura activitatea - credite foarte mari. Înlocuirea fondurilor proprii cu fonduri împrumutate, respectiv credite, avea drept scop sustragerea de la plata impozitului a profiturilor realizate, întrucât dobânzile plătite la credite erau scutite de orice taxă fiscală.

O altă caracteristică a plasamentelor de capital străin a constituit-o faptul că, atât la înființarea noilor societăți, cât și la majorarea capitalului societăților existente, au participat masiv aceleași grupuri financiare întâlnite în întreprinderile deja create.

Prin preluarea unor pachete de acțiuni, prin deschiderea unor relații de credit sau prin stabilirea între întreprinderile din diverse ramuri a unor legături de producție, marile monopoluri internaționale și-au întărit pozițiile în economie, mărindu-și aria de influență și în afara sferei de activitate a întreprinderilor pe care le dețineau efectiv. În acest fel, au ajuns să domine ramuri întregi de producție și să influențeze chiar evoluția economică a țării. Aceasta a fost de altfel și una din cauzele care au determinat dezvoltarea unilaterală a economiei României, economie în care

unele ramuri importante lipseau sau erau dezvoltate foarte puțin, iar sursele de materii prime, bogățiile țării erau exploatate irațional.

Referitor la volumul capitalului străin din societățile anonime din economie, se poate spune că acesta a crescut de la 10,8 miliarde lei în 1921 la 38,3 miliarde lei în 1938, mărindu-se cu 27,5 miliarde lei. Cu toate acestea, în totalul capitalului social al societăților anonime din economie, comparativ cu capitalul autohton, ponderea celui străin deși a prevalat întotdeauna a înregistrat ușoare oscilații, concretizate în reducerea procentului de la 67,14% în 1921 la 62,06% în 1938.

Pătrunzând în economia României, capitalul străin s-a orientat spre diferitele ramuri de activitate, în funcție de condițiile pe care acestea le ofereau, pentru obținerea unor profituri cât mai mari.

Analiza datelor privitoare la profiturile obținute de capitalul străin în societățile anonime din economia României ca urmare a plasamentelor în acțiuni demonstrează că, între 1934 și 1938, profiturile nete declarate de acest capital au cunoscut o tendință de creștere continuă, ajungând de la 1659 milioane lei 1938 în 1934, la 4890 milioane lei 1938 în 1938, adică au crescut de trei ori. Pe totalul economiei, între 1934 și 1938, volumul profiturilor nete declarate de capitalul străin s-a ridicat la 16.637 milioane lei 1938, adică la o sumă egală cu totalul veniturilor bugetare ale statului provenind din impozite directe, pe anii 1936 1938, sau reprezentând peste 43% din totalul capitalului străin plasat în societățile anonime din economia României în 1938.

Acest profit provenea în proporție de 80% din industrie, 9% din transporturi și comunicații, 7% din bănci, 2,43% din comerț, 1,45% din societățile de asigurare și 0,12% din societăți ale altor ramuri economice.

După terminarea Primului Război Mondial, industria de țitei din România a intrat în perioada refacerii. A fost o perioadă de înlăturare în primul rând a distrugerilor provocate în 1916 și care numai în parte fuseseră reparate de germani. După aceea s-a urmărit vindecarea rănilor cauzate acestei industrii de către autoritățile de ocupație între 1916 și 1918, care au urmărit exploatarea rezervelor de țitei până la completa lor secătuire. În sfârșit era necesară restabilirea industriei petroliere pe alte baze, prin dotarea ei cu mijloace noi de exploatare și prelucrare, pentru a putea face față cu succes cererilor crescânde de combustibil lichid de după război ca și concurenței produselor străine.

Perioada refacerii industriei petroliere s-a prelungit – ca și în restul ramurilor economiei naționale – până în 1924. Cauzele s-au datorat situației generale a țării după război, precum și numeroaselor dificultăți proprii industriei petroliere în perioada respectivă: inexistența lucrărilor de explorare, slabul foraj, lipsa materialelor și a uneltelor de lucru, a curentului electric.

În ciuda acestor dificultăți pe care le-a traversat industria de țitei din România între 1918 și 1924, aceasta a continuat să constituie un punct de atracție pentru capitalurile străine sau autohtone. În perioada interbelică, profund dominată de o adevărată “febră mondială a petrolului”¹⁸, a fost natural ca rezervele românești de “aur negru” să atragă în mod deosebit atenția companiilor internaționale, mai ales că prin anii 1924 1925 nicăieri în lume nu se descoperiseră zăcămintele importante. Capitalurile străine dețineau în România încă dinainte de Primul Război Mondial

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuaslui.ro>

poziții solide, iar după 1918 au urmărit să și le consolideze și dezvolte. Sporurile de capital s-au realizat atât prin crearea de noi societăți, cât și prin mărirea capitalurilor societăților existente. Ultima cale a fost preferată în special de către întreprinderile străine, iar cea dintâi de către capitalul autohton care a pus după 1918 bazele a numeroase societăți petroliere mai puternice sau mai slabe. Investițiile autohtone, încurajate și de stat după război, au dus la modificarea ponderii capitalului național în ansamblul industriei petroliere din România. Astfel, după unele surse, ponderea capitalului național investit în petrol ar fi crescut de la 8,10% în 1914 la circa 20% în 1921. În același timp, societăților cu capital național le-a revenit un rol mai însemnat în extragerea țițeiului. Dacă în 1914 acestea produceau doar 2%, în 1928 au ajuns să furnizeze 28% din producția totală de țiței brut a României.

Întărirea pozițiilor capitalului național în industria de țiței nu s-a făcut în detrimentul celor deținute de către capitaliștii străini. E adevărat că statisticile interbelice consemnează o scădere ușoară a ponderii capitalurilor străine investite în petrol în favoarea capitalului autohton, dar acest fapt nu indică în mod obligatoriu și o slăbire a situației lor în industria petrolieră românească. Între 1918 și 1924 capitaliștii străini au procedat la însemnate sporiri de capitaluri ale întreprinderilor lor din țară, astfel că ponderea capitalurilor străine în petrol – semnalată de statistici – nu a scăzut decât în mod relativ. O succintă analiză a pozițiilor și rolului diverselor capitaluri – străine și autohton – în afacerile de petrol din România, întărește concluzia că cele dintâi continuau și după război să controleze în mare măsură destinul industriei de țiței din țară.

După Primul Război Mondial capitalurile germane și austro-ungare își vor pierde pozițiile anterior deținute în industria petrolieră a României în folosul capitalurilor așa-zis “antantiste” ori al celui național. În perioada respectivă, capitalul anglo-olandez deținea primul loc în privința investițiilor în industria petrolieră din țară. Principalul punct de sprijin al intereselor anglo-olandeze în România a continuat să-l reprezinte societatea **Astra Română**, filiala puternicului trust **Royal Dutch-Shell**. La fel ca și înainte de război, după 1918 întreprinderea se număra printre cele mai puternice din țară. În 1922 aceasta a extras 330 000 tone țiței brut, adică 10,1% din producția globală a țării. Societatea poseda rafinării proprii și avea instalate sonde în unele din cele mai bogate regiuni petrolifere: **Băicoi, Poiana, Câmpina, Moreni, Ochiuri și Ceptura**. **Astra Română** și-a sporit considerabil capitalul prin mai multe emisiuni succesive. Astfel, în 1920, la prima emisiune postbelică, societatea și-a mărit capitalul de la 67,5 milioane lei hârtie la 135 milioane lei hârtie, în 1921 la 225 milioane lei hârtie, în 1923 la 450 milioane lei hârtie iar în 1924 la 675 milioane lei hârtie. Afacerile întreprinderii au fost foarte rentabile, lucru dovedit de beneficiile mari revenite acționarilor acesteia. În 1921, de pildă, societatea a obținut la un capital de 225 milioane lei hârtie un beneficiu net în valoare de 237,5 milioane lei hârtie, ceea ce însemna că beneficiul a depășit cuantumul capitalului investit.

În 1920 capitalul englez a reușit ca, prin intermediul societății **Anglo-Persian Oil**, să intre în posesia unei părți însemnate din acțiunile celei mai mari societăți foste germane din țară – **Steaua Română**. O parte egală a revenit capitaliștilor francezi iar majoritatea unui grup românesc.

O altă societate petrolieră din România în care englezii dețineau interese speciale era **Sospiro**. Creată în 1920 de către **Sospiro Oilfields** din Londra, această întreprindere a ajuns să se numere curând printre cele mai mari din țară în privința capitalului investit. Astfel, la 31 decembrie 1922 aceasta poseda un capital în valoare de 350 milioane lei hârtie. În această societate era cointereseată și familia Cantacuzino, M.G. Cantacuzino fiind primul președinte al Consiliului de Administrație.

În perioada interbelică deosebit de activ s-a dovedit a fi în România un alt grup petrolier britanic – **Phoenix Oil and Transport Co. Ltd.** Constituit la Londra în 1920, acest grup a ajuns în 2 ani la un capital de 2 milioane lire sterline. Acesta deținea controlul unor firme din Anglia (**Anglo Continental Oil Co.** și **Masterson Oil Syndicate, Anglo-Romanian Petroleum Co. Ltd., Trajan Romanian Oil Co. Ltd., The Beciu (Romania) Oilfields Ltd.**) care activau în industria petrolieră a României. **Phoenix Oil and Transport Co. Ltd.** a intrat de asemenea în posesia unui pachet important de acțiuni la societatea **Orion**. Acest concern și-a creat în țară întreprinderi proprii precum **Unirea** sau **Uniunea Petroliferă Română**.

Alături de acestea, în România mai existau după Primul Război Mondial o serie întreagă de firme petroliere cu capitaluri engleze sau olandeze de mai mică însemnătate.

După 1918 o activitate intensă a desfășurat capitalul franco-belgian în industria petrolului din România. Acum acesta a trecut pe locul al II-lea în privința cuantumului investițiilor în industria petrolieră. Interesele franco-belgiene erau reprezentate, în primul rând, prin **Omnium International des Pétroles** (Paris), care reunea interesele unor cunoscute firme apusene (**Banque de Paris et des Pays Bas, Banque Mirabaud et Co., Louis Hirsch et Co., Pétroles des Roumanie – Anvers**). Această companie controla în România societatea **Colombia** și o parte importantă a întreprinderii **Union**. Societatea **Colombia**, principala creație a grupului **Omnium** în România, a fost înființată în 1920 cu un capital de 100 milioane lei hârtie. În anii următori aceasta și-a sporit capitalul la 138 milioane lei hârtie și a devenit curând una dintre cele mai importante firme petroliere din țară. În 1922, extrăgând 27.350 tone țiței, s-a situat pe locul opt între societățile producătoare de combustibil lichid din România. Întreprinderea număra printre membrii Consilului de Administrație, alături de străini, cunoscuți politicieni români (Victor Antonescu, Constantin Argetoianu). În 1928, **Colombia** a fuzionat cu **Aquila Franco-Română**. Producția anuală a acesteia a atins atunci 229.864 tone.

În privința **Aquilei Franco-Române**, trebuie remarcat că, imediat după război, situația acesteia era destul de bună. Creată în 1904 de un grup de rafinori francezi, societatea avea în 1922 un capital de 72 milioane lei hârtie și se situa pe locul zece între societățile producătoare de țiței din țară.

Interese speciale în industria de țiței din România deținea după război **Compagnie Financière Belge des Pétroles (Petrofina)** din Angers. În urma preluării bunurilor inamice din România, acest grup a ajuns, împreună cu **Banca Marmorosch Blank et Co.** din București, în posesia majorității acțiunilor **Concordiei** care, înainte de război fusese controlată exclusiv de către grupul german **Deutsche Erdöl A.G. (D.E.A.)**. După 1920, când a trecut sub controlul noului grup, întreprinderea și-a sporit regulat capitalul până la 245 milioane lei hârtie în 1923. În 1922 producția societății a

fost de 70.000 tone. Prin intermediul **Concordiei, Petrofina** a reușit să-și instaleze controlul asupra altor societăți petroliere din România de mai mică importanță: **Vega, Internaționala, Creditul Petrolifer**.

O altă societate puternică, dependentă de capitalul franco-belgian, era firma petrolieră **Petrol Block**. Înființată la sfârșitul războiului prin fuziunea a șase societăți mai mici, firma, la care erau reprezentate și interese românești, a ajuns în 1922 în posesia unui capital de 200 milioane lei hârtie. În același an întreprinderea s-a aflat pe locul 12 între societățile producătoare de țiței din România și a obținut participații la unele firme petroliere cu sediul în străinătate, precum **Société Industrielle des Pétroles Roumains (S.I.P.E.R.)** și **Société Petrol Block Français** din Paris ori **Petrol Block** din Berlin.

Capitalul franco-belgian mai deținea după război importante pachete de acțiuni la **Foraky, Societatea Româno-Belgiană de Petrol, Foraj-Lemoine**. Francezii dețineau o parte din acțiunile **Stelei Române**.

După 1918, capitalul american nu a reușit să intre în posesia intereselor deținute de vreo mare societate fostă inamică din România. Acesta nu a participat nici la "împărțirea" efectuată în cadrul **Stelei Române** între grupurile britanic, francez și român. Capitalul american nu s-a angajat în crearea de noi firme petroliere dar a procedat la sporirea capitalului **Societății Româno-Americane**, dependentă integral de trustul **Standard Oil**. Prin sporirea succesivă a capitalului, această întreprindere a dispus în decembrie 1922 de un capital de 500 milioane lei hârtie. În acest fel filiala lui **Standard Oil** ajunsese "în posesia celui mai mare capital efectiv vărsat dintre toate societățile din România"¹⁹. Aceasta dispunea de întinse concesiuni petrolifere în regiunile cele mai bogate precum și de rafinării proprii. În 1922 s-a situat pe locul 2, după **Astra Română**, între societățile producătoare de țiței din țară.

Comparativ cu situația capitalurilor anglo-olandeze, franco-belgiene sau americane, pozițiile deținute în primul deceniu interbelic în industria petrolului din România de către capitalurile străine de alte proveniențe, erau neînsemnate. Astfel au ajuns în posesia unor pachete de acțiuni la diverse societăți din țară capitalurile italiene (**Uniunea Petroliferă Prahova, Carpatina Petroliferă**), german (**Sulfbioxid, Deutsche-Rumänische Petroleum A.G.**), austriac, elvețian, cehoslovac. Societățile controlate de grupurile respective erau mici, fără o influență reală asupra destinului industriei petrolifere din România.

În industria extractivă, alta decât cea petroliferă, evoluția capitalului străin arată că, în perioada interbelică, volumul său a crescut continuu, ajungând în 1938 să fie de 2518 milioane lei față de 255 milioane lei în 1921. În același interval de timp, capitalul românesc a sporit de la 209 milioane lei la 1649 milioane lei, fapt care a determinat dominarea ramurii de către monopolurile străine. Ponderea capitalului străin în cadrul capitalului social al ramurii a crescut de la 255 milioane lei hârtie în 1921 (54,96%) la 2518 milioane lei în 1938 (60,43%).

Creșterea volumului capitalului străin s-a realizat, între 1921 și 1927, în principal prin crearea de noi întreprinderi iar după criză prin sporirea capitalului societăților existente datorită utilizării unei părți a profiturilor care nu puteau fi transferate.

Criza economică din 1929 – 1933 a determinat reducerea temporară a volumului capitalului străin din ramură mai ales datorită închiderii unor exploatări carbonifere nerentabile. Criza a favorizat centralizarea capitalului, întreprinderile mici și mijlocii fiind asimilate de către marile societăți, în fruntea cărora se situa **S.A.R. Petroșani**.

Aflată, până în 1932, în mâna capitalului maghiar, reprezentat prin **Salgôtarján și Pester Ungarische Kommerzialbank**, iar după această dată în mâna capitalului englez care deținea majoritatea capitalului social, **S.A.R. Petroșani** monopolizase practic industria noastră carboniferă. Pe lângă propriile mine, aceasta mai deținea importante participații la **Lonea**, la **Valea Jiului de Sus** și la alte exploatații miniere. În 1934 și 1938 societatea deținea 77% și respectiv 56% din totalul capitalului străin din industria carboniferă și furniza în medie pe an între 65% și 70% din totalul producției anuale de cărbune a României.

Dintre celelalte întreprinderi cu capital străin din industria carboniferă se mai pot menționa: **S.A. Lupeni**, înființată în 1924 de grupul maghiar **Charbonnages Hongrois d'Uricani Vallée du Jiu** și de un grup românesc (în 1931 **S.A. Lupeni** a fuzionat cu **S.A.R. Petroșani**), **Minele de Cărbuni din Ardeal**, fondată tot de capitalul maghiar în 1920, **Lignitul, Creditul Carbonifer și S.A.R Valea Agrișului**, toate trei aparținând capitalului belgian, **Industriile Miniere din Banat**, controlată de capitalurile belgian și italian, **Minele de Cărbuni Surduc-Sălaj** cu capital francez, **Industria Mineră Română**, fondată în 1927 de un grup german. Toate erau însă departe de importanța și de poziția avută de **S.A.R. Petroșani**.

În industria aurului o poziție puternică avea societatea **Mica**. Aparent societate cu capital românesc, în realitate cu capital multinațional, această întreprindere dispunea în 1938 de un capital social al industriei extractive, fără petrol, și deținea 64% din producția de aur a României.

În industria aurului un rol important avea și capitalul francez, reprezentat prin **Minele de Aur Breaza-Zlatna, Mines d'or de Stănița, Minele de Aur din Transilvania și S.A.R. Pyrit**, pe care le deținea integral sau majoritar și care extrăgeau mai bine de 30% din cantitatea de aur produsă de România între 1934 și 1938.

Extracția altor minereuri neferoase (bauxită, plumb, cositor, zinc) a cunoscut o dezvoltare foarte slabă. Se constată și aici prezența unor întreprinderi controlate de capitalul străin cum ar fi **Alumina, Bauxita, Minele de Plumb și Zinc**, întreprinderi care aveau însă o importanță secundară în ansamblul industriei extractive din România anilor 1921 – 1938.

Reprezentând o ramură industrială – cu perspectiva obținerii unor profituri mari – metalurgia a atras importante capitaluri autohtone și străine.

Referitor la capitalurile străine, acestea au pătruns masiv în ramură. Capitalul englez a preluat vechi întreprinderi sau a constituit altele noi. În 1919 se crează – prin fuziunea mai multor societăți – **Societatea Anglo-Română pentru Industrie**, la Galați, iar în 1922, prin trustul **Vickers**, trust care în numai câțiva ani a reușit să controleze principalele întreprinderi metalurgice din România, pătrunde la **Uzinele Reșița** unde deținea în 1925 1/3 din capital. Împreună cu statul român, înființează –

prin fuziunea societăților **Titan** – Galați, **Nădrag** – Viena, **Călan** – Budapesta – uzinele **Titan** – **Nădrag** – **Călan** și **Uzinele Copșa Mică-Cugir**.

Capitalul francez preia o parte din acțiunile **Uzinelor Reșița**, care la sfârșitul Primului Război Mondial aparținuseră Imperiului Austro-Ungar și care le concesionase societății **K.K. Österreichische Staats Eisenbahn Gesellschaft** – Viena, pe scurt **STEG**.

Capitalul cehoslovac apare în 1929 prin **Brünn Königsfelder Maschnefabrik** din Brno, iar după criza economică prin **Cehoslovenska Zbrojovka** – Brno, trust controlat de **Skoda**. Acesta pătrunde la 8 societăți metalurgice, la unele preluând capital englez (**Copșa Mică** – Cugir), la altele acțiuni franceze (la **Farola** – prima uzină de zinc și metale neferoase).

În metalurgie capitalul străin a cunoscut, în perioada interbelică, o tendință de creștere continuă a volumului, paralel cu scăderea ponderii sale în cadrul capitalului social al ramurii. Astfel, acesta ajunge să fie în 1938 de 3916 milioane lei față de 350 milioane lei în 1921.

Fiind o ramură a cărei producție era în mare parte destinată înzestrării armatei și căilor ferate, industria metalurgică își avea desfacerea producției asigurată prin comenzi primite de la stat pe bază de contracte ferme pe termen lung. Astfel, colaborarea dintre stat și marile uzine metalurgice, toate cu capital străin, era atât de strânsă încât, conform unui raport de control înaintat de **Societatea Națională de Credit Industrial**, “programul de fabricație era fixat de Ministerul Apărării Naționale care era și principalul cumpărător al producției fabricii”.²⁰

În industria metalurgică peste 70% din capitalul societăților industriale era capital străin. Cele mai mari uzine din țară, între care **Reșița**, erau sub controlul capitalului englez. **Douglas Vickers** – proprietarul concernului ce-i purta numele – era și vicepreședintele Consiliului de administrație al respectivei societăți. Uzinele **Copșa Mică** și **Cugir**, constituite în 1925 prin participarea statului, a **Reșiței** și a lui **Donald Vickers**, se aflau, de asemenea, sub controlul capitalului englez.

O pondere mare în industria metalurgică o avea capitalul francez, ocupând de fapt locul 2, după capitalul englez. Pe lângă întreprinderile mai vechi pe care le controla, capitalul francez înființează câteva întreprinderi metalurgice, între care, în 1925 **Industria Aeronautică Română (I.A.R.)** iar în 1927 **Fabrica română de munițiuni**.

Capitalul italian își extinde și el pozițiile, deținând capitaluri însemnate la mari întreprinderi metalurgice, cum ar fi **Astra Arad**, **Romloc**, **Vulcan**.

Capitalul austriac participa la societatea **Titan**, **Nădrag**, **Călan** și altele.

O ramură de mare importanță pentru economia țării, dominată de capitalul străin, a fost industria chimică. În această ramură numai 10 societăți cu capital străin dețineau 76% din întregul capital al industriei chimice. Cele mai puternice poziții le aveau capitalurile belgiene și franceze (peste 50% din capitalul societăților pe acțiuni), după care urmau capitalurile cehoslovace și maghiare.

În industria energiei electrice și electrotehnice penetrația capitalului străin a avut loc prin crearea – în principalele orașe – a unor societăți de energie electrică, la care capitalul străin participa singur sau în combinație cu statul sau cu municipalitatea

orașului respectiv, prin transformarea societăților existente și prin majorarea capitalului societăților pe care le preluau.

În cadrul societăților mixte capitalul străin avea grijă să-și asigure conducerea prin sistemul emiterii de acțiuni de preferință dar și cea mai mare parte a profiturilor. În acest fel, între 1930 și 1934, capitalul străin a reușit să-și impună punctul de vedere. Ponderea sa în cadrul capitalului social s-a modificat fundamental, ajungând de la 30% în 1927 la aproape 78% în 1934.

În industria textilă, 63% din totalul capitalului plasat în această ramură era capital străin.

Puterea capitalului străin era însă mult mai mare decât o arată această cifră cu privire la ponderea capitalului străin. Fiind plasat în întreprinderi mari, cu o arie largă de producție și desfacere, acesta a dus în toată perioada interbelică o asiduă activitate de monopolizare a producției, de concentrare și centralizare a capitalului. Existența unui număr de întreprinderi mici, în general cu capital autohton, a favorizat procesul, înlesnind străinilor să devină – prin câteva întreprinderi “gigant” – adevărații stăpâni ai ramurii respective.

În industria lânii, de exemplu, 12 întreprinderi, din care 10 cu capital străin, utilizau 79% din totalul muncitorilor din subramură, dețineau 69% din numărul războaielor de țesut și fabricau 81% din producția de lână. Concernul **Buhuși**, în cadrul căruia funcționau principalele fabrici de postav din țară (**Azuga, Prejmer, Dorobanți, Saturn, Textila** – Ploiești), domina în 1938 ramura, controlând peste 57% din capitalul investit în industria firelor și țesăturilor de lână. În industria bumbacului situația era similară: 11 întreprinderi, toate cu capital străin, utilizau 54,9% din totalul muncitorilor, 64,4% din totalul războaielor de țesut și realizau 78,8% din valoarea producției. **Industria Textilă Arădeană**, de exemplu, întreprindere cu capital multinațional, controla producția din subramura țesăturilor imprimate.

În industria alimentară perspectiva obținerii unor profituri mari, ca urmare a abundenței și varietății materiilor prime, a existenței unei forțe de muncă suficiente și ieftine și a unei piețe interne care asigura desfacerea produselor, au atras surplusul de capital din Occident, care după Primul Război Mondial și-a sporit interesul față de industria alimentară din România, interes ilustrat, printre altele, și de ponderea pe care o reprezentau plasamentele din această ramură în totalul investițiilor străine din industrie, pondere care a ajuns de la 1,83% în 1921 la 10,61% în 1938.

În celelalte ramuri industriale, capitalul străin ocupa poziții importante. În industria forestieră, de exemplu, 45% din capitalul societăților din această ramură, aparținea capitalului străin și în special celui italian.

Poziția puternică a capitalului italian era determinată nu atât de capitalul investit în acțiuni, cât de creditele imense cu care lucrau societățile pe care le deținea. În 1928, de pildă, capitalul de împrumut folosit de toate societățile forestiere era de 5922 milioane lei, sumă de aproape trei ori mai mare decât volumul capitalului social total. Din acesta creditele utilizate de societățile cu capital străin depășeau 5000 milioane lei, adică erau de aproape șase ori mai mari decât totalul capitalului străin plasat în acțiuni în ramură. Capitalului italian îi reveneau circa 3280 milioane lei, adică o sumă de cincisprezece ori superioară volumului total al acestui capital. La **Societatea Forestieră Bistrița-Năsăud**, societate cu capital italian, creditele erau de

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

unsprezece ori mai mari decât capitalul social. La societatea **Moroeni**, raportul era de 17 la 1 iar la **Rostoșnea**, capitalul de împrumut era de 48 de ori mai mare decât capitalul social.

Alte capitaluri străine care dețineau poziții importante în industria lemnului proveneau din Elveția, Ungaria, Marea Britanie, Austria precum și din Cehoslovacia, Belgia dar ponderea capitalului provenit din aceste ultime două țări în capitalul social al ramurii, era mai puțin semnificativă.

În industria construcțiilor de mașini și a materialelor de construcții, o pondere deosebită o avea capitalul francez care deținea majoritatea acțiunilor la **Societatea Franco-Română**. Alături de acest capital, mai existau și investiții străine provenite din Belgia care era reprezentată prin **Societatea de Cimenturi din Europa Orientală**, cu sediul principal la Anvers, prin fabrica de ciment de la Cernavodă, prin **Societatea de Ciment I.G. Cantacuzino** și prin societatea **Calcarul**. La **Societatea de Ciment I.G. Cantacuzino**, de exemplu, capitalul belgian deținea în 1938, 60% din totalul capitalului social. Ponderi importante avea și în celelalte întreprinderi menționate.

Capitalul elvețian dispunea de 32% din acțiunile de la **Fabrica de Ciment Portland** din Azuga și era interesat și de **Fabrica de Ciment** de la Turda, iar capitalul italian se remarcă prin participațiile de la carierele de marmură și de la cele mai importante fabrici de var.

O altă industrie care nu a fost neglijată de capitalul străin a fost cea a transporturilor.

În mod deosebit s-a remarcat capitalul englez care a încercat să acapareze navigația pe Dunăre și să obțină unele concesiuni în domeniul transporturilor feroviare. În acest scop, a înființat **Societatea Anglo-Română de Navigație pe Dunăre**, prin intermediul societății **The Danube Navigation Company Ltd.** din Londra; a preluat majoritatea acțiunilor la **Societatea Anonimă de Transport Internațional Schenker & Co.**, prin intermediul **Băncii de Credit Român**. A reușit să preia importante pachete de acțiuni de la vechile societăți fluviale austro-ungare.

Capitalul francez deținea o serie de societăți mai mici decât cele cu capital englez-dar numărul lor era mai mare iar zona de activitate mai întinsă, fiind răspândite în orașele din întreaga țară. Dintre acestea, se remarcă **Societatea de Transport Internațional Noël**, **Compagnie Franco-Roumaine de Navigation Aérienne**, **M. de Brouse**, **Terestra Maritima**, toate cu sediul central la Paris și agenții în principalele orașe ale României.

În industria transporturilor s-a remarcat și capitalul elvețian care a creat **Oficiul român de transport internațional**, iar spre sfârșitul perioadei a preluat acțiuni la **Waston & Youell S.A.** Capitalul austriac a preluat sucursalele din România ale societății **Intercontinentala** din Triest și, unindu-se cu capitalul belgian, a format o nouă societate **Intercontinentala** cu sediul la București.

În 1930 apare și capitalul american care este însă atras de comunicații. Reprezentat de **International Telephone and Telegraph Corporation** din New York, capitalul american primește – drept recompensă pentru un împrumut de 8 milioane dolari – concesiunea telefoanelor și înființează **Societatea anonimă de telefoane** cu un capital social de 1 miliard de lei din care 940 milioane lei subscris de **International Telephone and Telegraph Corporation** și 60 milioane lei, în părți

egale de către trei mari bănci din România cu capital străin: **Banca de Credit Român, Banca Marmorosch Blank și Banca Chrissoveloni.**

Apariția acestui "gigant" a dus la modificarea volumului și ponderii capitalului străin în cadrul capitalului social din transporturi și comunicații, de la 50,49% în 1921 la 74,09% în 1930, ajungând în 1938 la 79,56%.

Dezvoltarea luată de transporturi și comunicații a făcut ca, în cadrul ramurii economice, având în vedere volumul capitalului social, transporturile să treacă de pe penultimul loc, ocupat în 1921, pe locul al treilea, după industrie și bănci, în 1938, deținând 4,2% din totalul capitalului social al întreprinderilor economice, față de numai 1,2% în 1921.

În concluzie, din cele prezentate reiese faptul că au existat și o serie de avantaje determinate de pătrunderea capitalului străin în industria românească. Acesta a pus în valoare unele dintre bogățiile economiei naționale, în condițiile în care țara noastră nu dispunea de capacitățile necesare, a contribuit la dezvoltarea mai rapidă a relațiilor de producție capitaliste, la un anumit progres economic. Dar este la fel de adevărat că investițiile străine din economia românească interbelică și-au păstrat caracteristicile capitalului de export, influențând dinamica, nivelul și structura economiei României. Transferarea peste graniță a unei însemnate părți din venitul național a frânat ritmul creșterii economice a țării. Concomitent, existența capitalului străin a constituit una din principalele cauze care au determinat dezvoltarea unilaterală a economiei României. Rezultatul s-a concretizat în perpetuarea statutului României în cadrul diviziunii internaționale a muncii, respectiv de țară agricolă slab dezvoltată și în adâncirea decalajelor economice față de țările capitaliste dezvoltate. Fenomenul este specific exportului de capital care dirijează, în funcție de propriile interese, evoluția economică a țării în care pătrunde, reducând independența economică a țării respective, în acest caz a României.

Le capital étranger dans l'industrie roumaine entre les deux guerres mondiales

- Résumé -

La période de l'entre deux guerres a représenté pour l'économie roumaine en général et pour l'industrie en particulier une étape caractérisée par un progrès extraordinaire dû tant au capital autochtone qui a connu une augmentation importante par rapport à la période précédant la première guerre mondiale qu'aux investissements étrangers dans les plus importantes branches économiques pétrolière, d'extraction, textile, des communications et des transports.

Les investissements étrangers, en particulier anglais, hollandais, français, italiens et américains, ont permis un développement de l'économie roumaine mais d'autres branches industrielles ont été subordonnées à ces capitaux qui ont contrôlé la majorité des secteurs de l'activité industrielle.

En conclusion, les investissements étrangers ont contribué à l'introduction dans l'économie roumaine de cette période des technologies et des outillages les plus modernes existants dans l'espace euro-atlantique.

NOTE:

1. C. Bogdan - *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*, p. 27.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. C. Bogdan - *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*, p. 28
10. *Ibidem.*
11. *Ibidem.*
12. *Ibidem.*
13. *Ibidem.*
14. Ioan Muraru, Gheorghe Iancu – *Constituțiile române*, p. 65.
15. *Ibidem.*
16. C. Bogdan – *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*, p. 30
17. *Ibidem.*
18. Gh. Buzatu – *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, p. 71.
19. *Idem*, p. 81.
20. C. Bogdan - *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*, p. 62.

Bibliografie:

1. C. Bogdan – “Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică”, p. 26 – 209.
2. Gh. Buzatu – “România și trusturile petroliere internaționale până la 1929”, Editura Junimea, Iași, 1981, p. 71 – 81.
3. N. Marcu – “Istoria economică”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 285 – 286.
4. Ioan Muraru, Gheorghe Iancu – “Constituțiile române”, Regia Autonomă “Monitorul Oficial”, București, 1995, p. 65.